

*Пахлеванзаде А.*

Міжнародний гуманітарний університет

## ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПАТОЛОГОАНАТОМІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

*У статті досліджена система нормативно-правових джерел національного українського законодавства з регулювання основних напрямів функціонування патологоанатомічної служби в Україні. Виокремлені основні законодавчі проблеми правового регулювання діяльності патологоанатомічної служби та надані пропозиції щодо їх законодавчого врегулювання. Надана дефініція поняття «патологоанатомічна служба».*

**Ключові слова:** патологоанатомічна служба, правове регулювання, нормативно-правові джерела національного права.

**Постановка проблеми.** Патологоанатомічна служба займає ключове місце у прижиттєвій діагностиці захворювань, за даними аутопсій проводиться оцінка якості лікувального та діагностичного процесів у лікувальних закладах. У сучасних соціально-економічних умовах впровадження численних доповнень та змін з метою удосконалення чинного законодавства, перед якими стоїть український законотворець, проведення великої реформи в медичній сфері на державному рівні, вивчення питання правового регулювання будь-якого структурного підрозділу, який підпорядкований Міністерству охорони України, є особливо актуальним та потребує проведення додаткових досліджень.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Натепер існують одиничні дослідження щодо правового регулювання діяльності патологоанатомічної служби, особливу увагу заслуговують праці таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як: С.В. Горюнова, Б.Е. Єшмуротов, А.І. Іскандаров, Л.Г. Котуза, Д.Р. Кулдашев, Г.В. Роша тощо.

**Постановка завдання.** Метою цієї статті є дослідження нормативно-правових джерел національного законодавства, які регулюють діяльність та поняття патологоанатомічної служби в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Одними із видів проведення класифікації нормативно-правових актів, згідно із загальними положеннями теорії держави та права, є їх класифікація за сферою дії, галузями законодавства та за юридичною чинністю. Нормативно-правові акти за сферою своєї дії розподіляються на нормативно-правові акти загального, спеціального та локального характеру; за

сферами законодавства – на цивільні, кримінальні, адміністративні, цивільно-процесуальні, кримінально-процесуальні тощо; види нормативно-правових актів за юридичною чинністю підрозділяють на закони та підзаконні нормативні акти.

З метою правильного застосування нормативно-правових актів до певного об'єкта, вирішення питання щодо його правового регулювання необхідно перш за все з'ясувати його специфіку та віднести до певної галузі правового регулювання, визначити його поняття.

Офіційної дефініції поняття «патологоанатомічна служба» чинне законодавство України не містить, але вона надається в проекті наказу Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України) «Про патологоанатомічну службу в Україні», який розроблено на виконання п. 4.4. доручення Міністра охорони здоров'я України від 25.05.2010 р. № 38 щодо підготовки проекту наказу «Про організацію роботи патологоанатомічної служби в Україні»: «Патологоанатомічна служба України – це важлива частина системи охорони здоров'я, що забезпечує прижиттєву і посмертну діагностику хвороб, патологічних станів і процесів, контроль якості лікувально-діагностичної роботи в закладах охорони здоров'я та підвищення кваліфікації лікарів лікувальної мережі, забезпечує органи статистики достовірною інформацією про причини смерті в медичних закладах» [1].

Керуючись інформацією про наявні зараз структури, які за видами своєї профільної діяльності можуть бути віднесені до патологоанатомічної служби, можна виокремити такі структурні

одиниці патологоанатомічної служби: патологоанатомічні відділення лікувально-профілактичних закладів, патологоанатомічні бюро.

Патологоанатомічні відділення створюються при лікарняних закладах. Патологоанатомічні бюро створюються в містах (областях, районах) на базі централізованих патологоанатомічних відділень та мають статус самостійних установ охорони здоров'я і підпорядковуються безпосередньо місцевому органу охорони здоров'я.

Патологоанатомічне бюро надає організаційно-методичну та консультативну допомогу відповідним відділенням лікарень регіону, вивчає потребу патологоанатомічної служби в медичних кадрах, обладнанні, реактивах. Бюро проводить наради і конференції патологоанатомів, розробляє пропозиції для відповідного органу охорони здоров'я щодо вдосконалення роботи служби та ін.

Патологоанатомічні бюро зазвичай мають відділення загальної патології з гістологічною лабораторією, дитячої патології, інфекційної патології з гістологічними та вірусологічними лабораторіями, відділення біопсійних і цитологічних досліджень з лабораторіями електронної мікроскопії, а також адміністративно-господарську частину, госпрозрахункове відділення з надання ритуальних послуг населенню. Патологоанатомічні бюро є навчальними базами медичних інститутів, середніх медичних навчальних закладів.

Задля реалізації своїх функцій патологоанатомічна служба включає низку підрозділів, головними завданнями яких є встановлення шляхом дослідження трупа, його органів і тканин захворювання, що викликало смерть хворого, динаміки розвитку хвороби, танатогенеза і безпосередньої причини смерті; співставлення клінічного та патологоанатомічного діагнозів з виявленням причин діагностичних помилок: поглиблене вивчення відомих і нових нозологічних форм. Найважливішим завданням патологоанатомічної служби є також прижиттєве морфологічне дослідження матеріалу, отриманого шляхом біопсії, що об'єктивізує клінічний діагноз, дає змогу отримати дані про динаміку процесу, доцільності та ефективності терапії, побічну дію лікарських засобів тощо [2].

Таким чином, основним законодавством щодо регулювання діяльності патологоанатомічної служби є законодавство у сфері охорони здоров'я, а сфера законодавчого регулювання патологоанатомічної служби може бути віднесена до медичного права.

Джерела медичного права – це спосіб зовнішнього закріплення правових норм, що регулюють

суспільні відносини у сфері медичної діяльності. З позицій сучасного розвитку правової науки можна виділити такі особливості джерел медичного права:

– наявність у Конституції України положень, присвячених загальним питанням регламентації медичної діяльності (ст. 49);

– існування загального нормативно-правового акта у сфері медичної діяльності – Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р.;

– норми, що регулюють медичні правовідносини, нерідко розташовані в інших галузях права (кримінальне, цивільне, адміністративне тощо) [3].

Норми права, які регламентують функціонування патологоанатомічної служби, можна класифікувати за напрямками її діяльності: норми щодо проведення розтинів та встановлення причини смерті; норми щодо проведення різноманітних лабораторних досліджень та норми щодо надання ритуальних послуг. Особливу увагу також заслуговують норми, які регулюють акредитацію, стандартизацію, контроль якості її роботи тощо.

Необхідно також додати, що нормативно-правові акти, які безпосередньо регулюють указану діяльність, займають три площини та мають загальний, спеціальний чи локальний характер регулювання, можуть бути віднесені до галузі медичного права чи мають більш широкий спектр правового регулювання.

Прикладами нормативно-правових актів, які мають загальний характер правового регулювання діяльності патологоанатомічної служби та відносяться до медичної галузі права, є: ст. 49 Конституції України [4], Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. [5], Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р. [6], Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 р. [7], Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12.12.1991 р. [8] тощо.

Так, згідно зі ст. 49 Конституції України «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування».

Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслу-

говування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; наявна мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя» [4].

Згідно із вказаними положеннями держава взяла на себе обов'язок створювати умови для ефективного і доступного для всіх без винятку громадян медичного обслуговування, яке у державних і комунальних закладах охорони здоров'я надається безоплатно. Водночас право людини на охорону здоров'я може бути забезпечене за допомогою системи страхової медицини, яка у майбутньому зможе вирішити питання ефективності та гарантованості надання якісних медичних послуг, а також допоможе залучити додаткові фінансові надходження на розвиток сфери охорони здоров'я.

Положення коментованої статті більш предметно деталізуються в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р., у преамбулі якого вказується, що кожна людина має природне невід'ємне і непопустиме право на охорону здоров'я [9].

У ст. 8 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. відображення знайшла і норма права про те, що «Держава також гарантує безоплатне проведення медико-соціальної експертизи, судово-медичної та судово-психіатричної експертизи, патологоанатомічних розтинів та пов'язаних з ними досліджень у порядку, встановленому законодавством».

Ст. 72 зазначеного нормативно-правового акта визначила загальні умови діяльності патологоанатомічної служби: «Патологоанатомічні розтини трупів проводяться з метою встановлення причин і механізмів смерті хворого. В обов'язковому порядку патологоанатомічні розтини здійснюються за наявності підозри на насильницьку смерть, а також коли смерть хворого настала в закладі охорони здоров'я, за винятком випадків, передбачених частиною третьою цієї статті. За наявності письмової заяви близьких родичів або задокументованого волевиявлення покійного і відсутності підозри на насильницьку смерть, виходячи з релігійних та інших поважних мотивів, патологоанатомічний розтин може не проводитися. Порядок проведення патологоанатомічного розтину визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я» [5].

Закони України «Про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 р. [10], Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. [11], Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 05.06. 2014 р. [12] теж опосередковано регулюють діяльність патологоанатомічної служби, є нормативно-правовими актами загального характеру, але не є нормативно-правовими актами, які безпосередньо регулюють медичну галузь права.

Так, ст. 7 Закону України «Про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 р. встановлює, що «всі громадяни мають право на поховання їхнього тіла та волевиявлення про належне ставлення до тіла після смерті. Волевиявлення про належне ставлення до тіла після смерті може бути виражене у згоді чи незгоді на проведення патологоанатомічного розтину» [10].

Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 05.06. 2014 р. [12] встановлює національні еталони, одиниці вимірювання тощо, які використовуються, наприклад, у разі проведення лабораторних досліджень.

**Висновки.** Норми, за допомогою яких здійснюється правове регулювання діяльності структурних підрозділів патологоанатомічної служби, мають загальний, спеціальний, локальний, а іноді і комплексний характер. Основним законодавством щодо регулювання діяльності патологоанатомічної служби є законодавство у сфері охорони здоров'я, а сфера законодавчого регулювання патологоанатомічної служби може бути віднесена до медичного права. Норми права, які регламентують функціонування патологоанатомічної служби, можна класифікувати за напрямками її діяльності: норми щодо проведення розтинів та встановлення причини смерті; норми щодо проведення різноманітних лабораторних досліджень та норми щодо надання ритуальних послуг тощо. На особливу увагу також заслуговують норми, які регулюють акредитацію, стандартизацію, контроль якості її роботи тощо.

Основною законодавчою прогалиною залишається відсутність спеціального нормативно-правового акта щодо регламентації організації роботи патологоанатомічної служби в Україні, відсутність офіційного визначення її структури та поняття тощо.

**Перспективи подальших досліджень.** Додаткових досліджень потребують нормативно-правові акти щодо регулювання діяльності патологоанатомічної служби зарубіжних країн, міжнародних організацій тощо.

**Список літератури:**

1. Проект наказу МОЗ України «Про патологоанатомічну службу в Україні» (оприлюднено 04.02.2011). URL: [http://old.moz.gov.ua/ua/portal/dn\\_20110204\\_pp.html](http://old.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20110204_pp.html)
2. Мала медична енциклопедія. М.: Медична енциклопедія. 1991–96 pp. URL: <http://enc.com.ua/medicina/para-pere/21760-patologoanatomichnasluzhba.html>
3. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 507 с. URL: [http://pidruchniki.com/14170120/pravo/ponyattya\\_sistema\\_medichnogo\\_prava#531](http://pidruchniki.com/14170120/pravo/ponyattya_sistema_medichnogo_prava#531)
4. Конституція України. К.: 2017.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст. 19.
6. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст. 218.
7. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04. 2000 р. N 1645-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 29, ст. 228.
8. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12.12.1991 р. № 1972-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 11, ст. 152.
9. Конституція України. Науково-практичний коментар. Харків: Право, 2011. URL : <https://coollib.com/b/340418/read#t50>
10. Про поховання та похоронну справу: Закон України від 10.07.2003 р. № 1102-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 7, ст. 47.
11. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004.
12. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України від 05.06. 2014 р. № 1314-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 30, ст. 1008.

**ПОНЯТИЕ И ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ  
ПАТОЛОГОАНАТОМИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В УКРАИНЕ**

*В статье исследована система нормативно-правовых источников национального украинского законодательства по регулированию основных направлений функционирования патологоанатомической службы в Украине. Выделены основные законодательные проблемы правового регулирования деятельности патологоанатомической службы и представлены предложения по их возможному законодательному урегулированию. Дана дефиниция понятию «патологоанатомическая служба».*

**Ключевые слова:** патологоанатомическая служба, правовое регулирование, нормативно-правовые источники национального права.

**DEFINITION AND LEGISLATIVE REGULATION  
OF PATHOANATOMICAL SERVICE IN UKRAINE**

*The normative legal sources of the system of national Ukrainian legislation that regulate main functioning directions of the pathoanatomical service in Ukraine is researched. The main legislative problems of the legal regulation of the pathoanatomical service activity and the proposals for their legislative regulation are set out. Definition of the «pathologic-anatomical service» is provided.*

**Key words:** pathological service, legislative regulation, legislative sources of national law.